

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Rok Biderman

**Raven vključenosti državljanov v postopke e-participacije in uporaba
zbranih informacij**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Rok Biderman

**Mentor: doc. dr. Damjan Lajh
Somentor: izr. prof. dr. Andrej A. Lukšič**

**Raven vključenosti državljanov v postopke e-participacije in uporaba
zbranih informacij**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

Raven vključenosti državljanov v postopke e-participacije in uporaba zbranih informacij

Z razvojem tehnologije – specifično informacijsko komunikacijskih tehnologij – so se v javnosti prebudile ideje o ponovnem rojstvu atenske agore, ideala modelov neposredne demokracije. Prihod omenjenih tehnologij s splošno uporabo lahko sicer v marsičem olajša procese komunikacije in odločanja, vendar pa si je potrebno zastaviti vprašanje, ali so procesi vpeljevanja tehnologij takšni, da ne ustvarjajo nove elite in puščajo dela prebivalstva onkraj digitalne ločnice. Če bi se slednje izkazalo za resnično, namreč nismo priča splošni demokratizaciji družbe, temveč le novi delitvi – na digitalno uspešne in neuspešne.

E-participacijo pa je moč razvijati ni spodbujati na več načinov, od informiranja, prek oblikovanja mnenj, opravljanja postopkov pa vse do e-volitev. Moje vprašanje ni v tolikšni meri usmerjeno v analizo trendov razvoja e-participacije, temveč bolj ali se v te procese vključuje zadosten delež posameznikov, da si z njihovo promocijo ne skušamo ustvarjati nove elite digitalno pismenih odločevalcev. Moj namen je osvetliti dosedanje poskuse v luči zavez, ki so bile sprejete in vprašanje, kolikšen delež tistih, ki naj bi jim bile namenjene, jih uporablja, komu so nedostopne in kakšni so trendi razširjanja uporabe postopkov, ki jih omogočajo IKT.

Ključne besede: **e-demokracija, participacija, digitalni razkorak**

Level of inclusion of citizens into processes of e-participation and the usage of gathered information

Technologic development – namely information-communication technologies – has again awaken notions of rebirth of ancient Athens' agora, the ideal of all direct democracy advocates. The advance of above named technologies can indeed ease processes of communication and deliberation in many ways and directions, but an important question that must be asked is, is advancement of these procedures creating new elite and stranding part of population on the other side of the digital divide. If the former would turn out to be true, we aren't witnessing general democratization of the society as a whole, but alas creating a new social boundary – the digitally successful and the unsuccessful.

E-participation can be developed in a multitude of ways, from informing, opinion-making, e-government procedures to electronic elections. My question isn't so much focused into trend analysis of future e-participation development, but more whether enough of the population is included, so that we aren't creating the new digitally literate elite with its promotion. My intention was to accentuate attempts made so far in consideration to the adopted obligations (whether national or EU imposed) and to gain some insight into portion of general population that is using these services, who is excluded from its use and trends that appear regarding development and promotion of ICT enhanced government services.

Keywords: **e-democracy, participation, digital divide**

Kazalo

1	UVOD	5
1.1	Raziskovalno vprašanje	7
1.2	Metodološki pristop	8
2	TEORETSKA IZHODIŠČA	9
2.1	O demokraciji	9
2.1.1	Zgodovinski razvoj demokracije	10
2.1.2	Politična participacija	12
2.2	E-demokracija	14
2.2.1	Uporaba instrumentov IKT v idealnih političnih modelih	16
2.2.2	E-uprava in e-demokracija	22
2.2.3	E-volitve	22
2.2.4	Informacijski deficit	23
3	DOKUMENTI S PODROČJA E-PARTICIPACIJE	25
3.1	Strategija e-uprave Republike Slovenije za obdobje 2006 do 2010	25
3.1.1	Strategija razvoja informacijske družbe v Republiki Sloveniji	28
3.2	Strategije EU v zvezi z e-participacijo	30
3.2.1	eEurope 2005 in SIBIS	30
3.2.2	i2010 - Evropska informacijska družba za rast in zaposlovanje	31
4	PODATKI IZ RAZISKAV	34
4.1	Razširjenost uporabe IKT v Sloveniji	34
4.2	Merjenje zadovoljstva strank e-uprave	38
4.3	Ocena stanja iz SEP-201040	40
5	SKLEP	41
6	LITERATURA	44

1 UVOD

Informacijsko komunikacijske tehnologije (v nadaljevanju IKT) so v zadnjem desetletju pogosto predmet debate o razvoju demokratičnih modelov. Prevladuje mnenje, da IKT same po sebi ne prinašajo drugačne demokratične paradigme, temveč le sredstva, s katerimi se je mogoče dodatno približati želenim konceptom. Tako pomembnosti IKT sicer ne gre pripisovati mesijanske vloge v razvoju demokracije, vendar pa jih lahko v novem tisočletju brez dvoma uvrščamo med najpomembnejše dejavnike sprememb paradigme predstavnikiške in neposredne demokracije. Vrednost, ki jo prinaša tehnološki napredek, je neizpodbitna, v okviru presojanja učinkov, ki jih prinaša, pa se je vseeno potrebno osredotočiti na koristi, ki jih lahko ponudi v praktični uporabi in ali v trenutnih okvirih družbenega življenja na ustvarja novih ločnic, ki bi nastale z »elitizacijo« novo uvedenih postopkov pridobivanja informacij ter izražanja volje državljanov.

Vprašanje ali nam bliskovit razvoj komunikacijskih tehnologij kot izbiro zopet prinaša staro grško »lončeno« demokracijo, ali pa so odločitve, ki jih v sodobnih demokratičnih družbah sprejemajo izvoljeni predstavniki tako atomizirane, da bi cena informiranja za državljana predstavljala prevelik strošek. Iluzorno je namreč pričakovati, da bodo novi komunikacijski kanali sami od sebe spremenili družbeno vedenje, temveč je verjetneje, da si jih bo družba prilagodila kot svojo refleksijo.

Vsekakor si je moč predstavljati, da bi bilo informiranje o podrobnostih zapletenih pravnih tekstov za precejšen delež populacije prevelik zalogaj, zato bi se reprezentativnost tovrstnih odločitev popačila na enega izmed naslednjih dveh načinov. Odločitve bi sprejemala precej ozka (in predvsem nereprezentativna) manjšina »informiranih opinion makerjev«, ki bi svoja mnenja potem lansirali večini, ali pa bi v tovrstnem odločanju sodeloval le majhen delež populacije, kar pod velik vprašaj postavlja legitimnost takšnih odločitev.

Prvi scenarij je v določeni meri podoben današnjemu modelu strankarske demokracije, z izjemo odsotnosti reprezentativnosti, drugi pa je nekakšen neposredno demokratičen model elit, ki bi imele dostop, čas in interes za sprejemanje odločitev. Mimo problema digitalnega razkoraka (digital divide) – novi obliki delitve na »informatijsko pismene« in ostale – se namreč pri ugotavljanju inkluzivnosti seveda ne bo mogoče izogniti, vendar pa bom vsaj del pozornosti osredotočil na vprašanje razširjenosti in uporabljanosti dostopnih orodij med državljani tostran ločnice.

V svoje procese odločanja je (s sramežljivimi začetki v prejšnjem desetletju) v tem tisočletju začela orodja, ki jih nudi IKT, vključevati tudi Republika Slovenija. V zvezi s tem je bilo sprejetih nekaj zavez, med njimi pa bi izpostavil Aarhuško konvencijo ter Strategijo e-uprave za obdobje 2006-2010, Strategija i2010 ter SI2010.

Javna uprava je do sedaj na področju e-demokracije razvila predvsem bolj digitalizirane in informatizirane postopke, med najpomembnejše lahko z gotovostjo štejemo portal e-uprava, informatizacijo rabe kmetijskih zemljišč in digitalizacijo zemljiške knjige. Vidimo, da je e-demokratizacija v Republiki Sloveniji bolj ali manj omejena k uporabi IKT kot informacijsko podpornega sistema, medtem ko metode participativne demokracije še niso doživele vidnejše implementacije.

Moj namen je osvetliti dosedanje poskuse v luči zavez, ki so bile sprejete in vprašanje, kolikšen delež tistih, ki naj bi jim bile namenjene, jih uporablja, komu so nedostopne in kakšni so trendi razširjanja uporabe postopkov, ki jih omogočajo IKT.

1.1 Raziskovalno vprašanje

V svojem diplomskem delu želim ugotoviti nivo inkluzivnosti (vključenosti) splošne populacije v procese e-participacije (sodelovanja državljanov v odločanju s pomočjo elektronskih poti komuniciranja) na področju e-uprave. Ugotoviti želim ali sta princip in stopnja inkluzivnosti v skladu s cilji, načrtanimi v Strategiji e-uprave za obdobje 2006-2010.

Hipoteze:

- Številčnost sodelujočih v procesih e-participacije, ki jo dosega e-uprava, zadostuje ciljem Strategije e-uprave za obdobje 2006-2010.
- Raven vključenosti državljanov v te procese pa ni zadostna, da bi informacije, zbrane na ta način, pomenile relevanten vir povratnih informacij.
- Večina e-participacije se omejuje na najosnovnejše postopke – npr. pridobivanje informacij.

1.2 Metodološki pristop

Po uvodu sem natančneje opredelil cilje in hipoteze, pojasnil metodologijo ter logično načel vprašanje inkluzivnosti, v nadaljevanju pa najprej na kratko predstavljam razvoj ideje demokracije, osnove e-demokracije in povezavo med demokracijo in vključenostjo.

Nato se bom posvetil predstavitvi relevantnih dokumentov, sprejetih na ravni Republike Slovenije ali Evropske Unije, ter skušal prek deskriptivne analize raziskav oceniti delovanje e-uprave v skladu z določenimi merili, postavljenimi v Strategiji e-uprave za obdobje 2006-2010. Nivo inkluzivnosti nameravam ugotoviti z analizo in interpretacijo sekundarnih virov. Ta mi je služila kot temelj, preko katerega sem analiziral vire, ki se ukvarjajo s problematiko proučevanega področja.

V zaključnem delu pa bom ugotovitve, izvedene iz prejšnjih postopkov, primerjal s cilji, ki jih navaja Strategija e-uprave za obdobje 2006-2010. Pri njihovem doseganju ugotovitev bom preko deskriptivne analize skušal dokazati ali ovreči zastavljene hipoteze.

2 TEORETSKA IZHODIŠČA

2.1 O demokraciji

Teoretska izhodišča moramo seveda začeti z opredelitvijo pojma demokracije, saj predstavlja nujno podstat za razumevanje nadaljnje evolucije skozi čas. Prvi primer vladavine ljudstva (demos = ljudstvo, kratos = vladati) nam je seveda znan iz antične Grčije, pomemben pa je tudi sam razvojni cikel demokracije, ki nam bo pomagal razumeti participativne težnje, ki se v zvezi z IKT pojavljajo danes. To bo temelj za nadaljnjo predstavitev evolucije predstavniškega demokratičnega temelja zadnjega stoletja in sicer elektronske oziroma e-demokracije.

Zelo razširjeno dojemanje e-demokracije sicer spopada med seboj nasprotna sistema neposredne in predstavniške demokracije, ki je za naš namen nekoliko preveč poenostavljeno. Za zagovornike nove demokratične paradigme je predstavniška demokracija koncept političnega organiziranja industrijsko razvitih družb, ki temelji na razumevanju politike 18. in 19. stoletja (Lukšič 2003, 8). IKT naj bi namreč prebila bariero, ki jo je ustvarilo veliko število državljanov modernih držav, tisočletja velikansko oviro čistemu modelu neposredne demokracije po vzoru grških mestnih državic. Še pred dobrim desetletjem so bile ideje, ki so predpostavljale neposredni vpliv državljanov, obravnavane kot docela utopične, danes pa se pojavljajo dileme, koliko in o čem naj bi bili državljani sposobni in pripravljeni odločati sami.

Koncept demokracije, podprte s strani IKT, namreč poleg odločanja omogoča vsaj še predstavitev informacij, njihovo nastajanje, se pravi komunikacijski proces med akterji. Potencial IKT se namreč skriva tudi v možnosti, da bi skozi posebej izdelan komunikacijski proces dobili delno ali v celoti oblikovane dokumente, o katerih bi nato po tradicionalnem postopku odločali trenutni nosilci oblasti (Lukšič 2003, 26).

2.1.1 Zgodovinski razvoj demokracije

Na ozemlju današnje Grčije se je slabo tisočletje pred našim štetjem razvila ureditev z večjim številom manjših mestnih držav (t.i. polisov). V enem izmed njih, Atenah, je voditelj Klejstenes, okrog leta 500 pr. n. št. reformiral ustavo in uvedel absolutno oblast državljanov. Z nekaj omejitvami je bil lahko v atenski demokraciji državljan izvoljen na prav vsak položaj v strukturah oblasti, kot varnostni mehanizem pa je služil t.i. ostrahizem – s splošno odločitvijo so lahko namreč vsakega, ki si je nakopičil dovolj vpliva in oblasti, da je predstavljal grožnjo diktature, za določen čas izgnali iz mesta (Ober 1989, 4). Njegovo imetje mu je sicer ostalo, vendar pa zaradi fizične odsotnosti ni bil v položaju, da bi lahko izvedel prevzem oblasti. Javno nastopanje (komunikacija orator-ljudstvo) je bilo namreč osnova, na podlagi katere je potekala razprava in se pisali zakoni, za je bil ostrahiran posameznik de facto izključen iz političnega življenja (Ober 1989, 104). Eden izmed dveh danes problematičnih vidikov atenskega modela demokracije je bila volitev naključnih državljanov na funkcije oblasti - v nekaterih primerih so se volitve opravljale s pomočjo žrebanja -, kar ni zagotavljalo, da bi mesta zasedli posamezniki, ki bi bili sposobni ali pripravljeni dobro opravljati zahtevane naloge. Drugi problem je, da je odločanje še vedno potekalo s pomočjo elit (javnih govorcev – oratorjev), ki so imeli nesorazmeren vpliv na kreiranje javnega mnenja in s tem posledično oblikovanje zakonodaje.

Grški sistem, čeprav rudimentaren, je za nas zelo pomemben, saj se (razen redkih izjem in konceptualizacij) tu edinstveno v praktični rabi uveljavlja neposredna participacija državljanov. Zaradi majhne količine neposrednih izkušenj se vsaka debata o uvajanju bolj neposrednega modela demokracije s pomočjo IKT, ubada s pomisleki, ki izhajajo še iz atenskih časov. Kljub zastarelosti in očitnim pomanjkljivostim pa atenska demokracija predstavlja zgodovinsko izjemo v smislu polne participacije ozaveščenega državljana v javnih zadevah.

Tako npr. Benjamin Barber, David Held in tudi Hannah Arendt z atenskim povezujejo modele »čvrste demokracije«, »prave ureditve« oz. »idealnega državljana«, za primer pa si ga jemljejo domala vsi modeli demokracije, ki temeljijo na povečani vlogi neposrednega delovanja državljanov. Za ideal si je v svoji kritiki angleške demokratične ureditve atensko neposredno demokracijo vsaj sprva vzel tudi Jean Jacques Rousseau.

Ker ljudje ne morejo ustvariti novih sil, temveč samo združujejo in nadzirajo že obstoječe, je edini način, na katerega se lahko obdržijo, da se združijo na način, na katerega je njihova moč dovolj velika, da premagajo kakršne koli ovire in grožnje. V naravnem stanju je to možno le s kreacijo instituta družbene pogodbe, ki je po Rousseaju edini način, kjer lahko posameznik kljub vključitvi v skupnost in odpovedi določenih pravic, še vedno obljubi poslušnost le samemu sebi in v bistvu ostaja svoboden. Vsebina te pogodbe je tako natančno določena, da jo že najmanjša sprememba naredi nične. Čeprav ni morda nikjer formalno izražena, je vsepovsod ista in prepoznana, v primeru njene kršitve pa vsak posameznik pridobi nazaj prepuščene pravice in povrne svojo naravno svobodo. Če potem iz pogodbe izvzamemo vse nebistveno, ostaja naslednje: »Vsak izmed nas vlaga v skupnost sebe in svoje moči pod vrhovno oblast splošne volje in kot telo javnost pripoji vsakega člana kot nedeljiv del celote« (Dahl 2003, 3).

V 17. stoletju razvoje angleški filozof John Locke idejo o delitvi oblasti na zakonodajno in izvršno, pri čemer zakonodajna oblast pripada predstavnikom ljudstva, zbranim v parlamentarni skupščini, izvršna oblast pa monarhu. Legitimnost oblasti izhaja iz privolitve oz. konsenza ljudstva. Če se oblast izrodi v tiranijo, pa ima ljudstvo pravico oblast z uporom nadomestiti z drugo, bolj demokratično (Held 2006, 62–65). Charles Montesquieu Lockejevi ideji doda še tretjo vejo oblasti in sicer sodno. Ker vsaka oblast kvari, ta namreč nikdar ne sme biti združena v eni osebi oziroma enem telesu, temelj svobodnega vladanja pa so jasno definirane in uravnotežene delitve oblasti. Ta delitev posledično zagotavlja medsebojno omejevanje oblasti ter s tem v končni fazi svobodo. Način delitve, ki ga je Montesquieu razvil iz Lockejeve teorije, je postal temelj

demokratske ureditve in v večini sodobnih demokracij še danes veljavno doktrino.

V historičnem pregledu teorij demokracije velja omeniti še ideje Johna Milla in Jeremyja Benthama. Bistvo njunih idej, je, da je najpomembnejša naloga vlade zagotoviti največjo možno srečo oz. zadovoljstvo za največje možno število ljudi. Kot trdita, je družba sestavljena iz posameznikov, ki si želijo podrediti stvari in ljudi za povečanje lastnega užitka, zato je pričakovati, da se bodo po enakem načelu ravnali tudi nosilci oblasti. Za ohranjanje javnega interesa so zato nujne tajne volitve, tekmovanje med političnimi kandidati, ločitev oblasti in svoboda tiska, govora ter združevanja (Held 1989, 75–79).

John Stuart Mill povzame te ideje in nato razvije idejo, da je svoboda posameznika omejena le z enakimi pravicami posameznika, s čimer postavi teoretično podlago za razvoj moderne liberalne predstavniške demokracije. Za razliko od tradicionalnih teorij, ki so poudarjale zavarovanje pravic in svoboščin večine, se v prejšnjem stoletju pospešeno popularizirajo teorije, temelječe na zavarovanju interesov in svobode vseh vrst manjšin.

Za naše trenutne potrebe nam globlje v zgodovino demokracije ni potrebno zahajati, saj bomo v nadaljevanju ugotovili, da se zaradi praktično neobstoječih izkušenj z neposrednim modelom demokracije (obstajajo sicer še dodatni srednjeveški primeri s področja današnje Italije), vizija zagovornikov z IKT podprtega neposrednega modela demokracije opira na najbolj temeljna izhodišča demokratske misli.

2.1.2 Politična participacija

»Participacija pomeni sodelovanje občanov oz. državljanov v najrazličnejših procesih odločanja – v gospodarstvu, v javni upravi, v političnih strankah, v zdravstvu, šolstvu in kulturi, medijih itd.« (Sruk 1995, 233).

V današnjem dojemanju demokracije pomeni politična participacija eno izmed podstati, vendar ni bilo vedno enako. Poleg dejstva, da je splošna volilna (in s tem tudi siceršnja) politična participacija stara manj kot stoletje, so zgodovinski primeri, ko je javno mnenje slepo podprlo določene zelo radikalne politike, v preteklosti predstavljali mentalno oviro bolj prostemu uveljavljanju splošne soudeležbe pri vladanju.

Tudi zaradi tega velja, da je za uspešno participacijo nujna socializacija, ki pa tudi sama poteka skozi proces participacije. Zato se mora vsaka participativna demokratična tvorba truditi in v proces privabljeni svoje člane, ter jih uriti v participaciji. Iz tega lahko izvedemo, da je spodbujanje participacije dejansko pogoj za ohranitev demokratične družbe.

Privrženci teorij participativne demokracije so politično participacijo razumeli kot najpomembnejši element demokratičnega političnega sistema. Kot tisti element, ki hkrati omogoča in ohranja politični sistem (Sartori 1987, 113–114).

Glavne oblike politične participacije v demokratičnih političnih ureditvah so (Birch v Bobovnik 2008, 17):

- glasovanje na lokalnih in državnih volitvah,
- glasovanje na referendumih,
- sodelovanje v predvolilnih kampanjah,
- aktivno članstvo v politični stranki,
- aktivno članstvo v interesni skupini,
- sodelovanje v političnih demonstracijah, stavkah s političnimi cilji ipd.,
- razne oblike državljanske nepokorščine,
- članstvo v vladnih svetovalnih telesih,
- članstvo v organih državnih podjetij,
- sodelovanje v socialnih programih,
- različne oblike lokalnega družbenega delovanja (npr. reševanje okoljskih problemov).

2.2 E-demokracija

Eden od ključnih problemov e-demokracije je, da ni jasnega in enoznačnega odgovora, kaj je elektronska demokracija. »Ker različni avtorji drugače opredeljujejo pojem elektronske demokracije in ker ga analizirajo z različnih zornih kotov, zanj ni mogoče najti kakšne soglasne in nesporne definicije« (Oblak 2003, 135).

Po Stevenu Cliftu e-demokracija predstavlja uporabo IKT znotraj političnih in vladnih procesov na lokalni, nacionalni in mednarodni ravni s strani demokratičnih akterjev. E-demokracija omogoča večjo aktivno participacijo državljanov, kar jim omogoča Internet, mobilna komunikacija in druge tehnologije. E-demokracija predstavlja dodatek k današnji reprezentativni demokraciji in omogoča tudi več participacije državljanov v direktnih oblikah participacije (Steven Cliff's E-Democracy Resource Links, 2009).

Postavlja se tudi vprašanje, ali je e-demokracija, kot je opredeljena zgoraj povsem nov model demokracije, ali pa je le posodobljen model demokracije, ki je znan že iz preteklosti. »Sodeč po dosedanjih izkušnjah, elektronska demokracija ni projekt, ki bi tekmoval z obstoječimi demokratičnimi sistemi, temveč je kompatibilen z obstoječimi inštitucijami, pri čemer je najpogosteje zastavljen tako, da bi popravil izbrane pomanjkljivosti slednjih« (Oblak 2003, 135).

Uporabo sodobnih tehnologij v demokratičnih praksah obstoječih političnih sistemov nekateri avtorji opredelijo s pojmom e-demokracija (e-democracy) (Oblak 2003), spet drugi dajejo prednost pojmu digitalna demokracija (digital democracy) (Hacker in van Dijk 2000) ali virtualna demokracija (virtual democracy) (Hagen 1996). Poudariti je treba, da se med temi pojmovanji določene razlike pojavljajo le pri poudarkih avtorjev na določenem vidiku elektronske demokracije, v osnovi pa so njihova izhodišča zelo podobna.

E-participacija oz. orodja za le-to so tudi po mnenju številnih drugih avtorjev eden izmed ključnih vidikov e-demokracije. Steven Clift e-demokracijo opredeli v razmerju do njenega najpomembnejšega medija participacije – interneta. O e-demokraciji tako pravi, da gre za vprašanje, kako lahko internet okrepi obstoječe demokratične procese in poveča možnosti za interakcijo posameznikov in skupin z odločevalci in le-tem omogoči da dobijo več podatkov in informacij (input) o željah in zahtevah prvih.

E-demokracija ne predstavlja le dostopa do informacij javnega značaja na spletnih straneh državnih in javnih institucij. E-demokracija tudi ni le možnost komunikacije državljanov s svojimi političnimi predstavniki preko elektronskih sporočil. E-demokracija je skupek elektronskih orodij, ki dajejo državljanom možnost oblikovanja mnenj. Državljanji so oblikovalci mnenj, le ta pa so objavljena na spletnih straneh političnih odločevalcev in so kot taka javna. Politični odločevalci, ki prosijo za mnenja državljanov, seveda tudi njihovih volivcev, lahko le ta kasneje vključijo v svoje odločitve. Državljanji so zaradi tega vključeni v komunikacijske in odločevalske procese znotraj državnih/ občinskih institucij (Kvas 2006, 15).

E-demokracija je razmerje med javno upravo (e-upravo) in državljanji ter omogoča državljanom, da v večji meri z uporabo informacijske tehnologije vplivajo na demokratičen proces. S tem je mišljeno vse, kar je povezano z močjo glasu posameznika v državi in kakršnokoli elektronsko izmenjavo v nekem demokratičnem procesu. To vključuje (volilne) kampanje, volitve, registracijo volivcev, glasovanje, raziskovanje javnega mnenja, komunikacije med voljenimi predstavniki in njihovimi volivci, univerzalen dostop do tehnologij v javnih knjižnicah, v omrežje povezana zakonodajna telesa in zakonodajne procese, ki zahtevajo več sodelovanja z državljanji (Silič in drugi v Cimolini, 2003, 22).

Pogoji za vzpostavitev e-demokracije so: splošna informacijska pismenost, dostop do internetno omrežene informacijske tehnologije in posedovanje digitalne identifikacije.

Trenutni problemi e-demokracije (Silič in drugi v Cimolini 2003, 23):

- dejanska (ne)obveščenost posameznikov kot temelj verodostojnosti za njihovo odločanje,
- interesi posameznikov na oblasti,
- trenutna nenaklonjenost ljudstva do volitev prek interneta (tradicionalni volivci),
- informacijska tehnologija je podvržena zlorabam (problem verodostojnosti sodelujočih, zloraba podatkov),
- preobremenjenost sistemov ob aktivnem sodelovanju množice.

Za te prilagoditve lahko trdimo, da gredo danes največkrat v smeri participativne demokracije. Sodobne tehnologije naj bi teorijam participativne demokracije končno omogočile, da svoje organizacijske in institucionalne ureditve prenesejo iz majhnih skupnosti (velikost mestnih državic) na velike kompleksne (večdesetmilijonske nacionalne države).

2.2.1 Uporaba instrumentov IKT v idealnih političnih modelih

Lukšič instrumente IKT razvrsti glede na vzorce informacijskega toka (po Dijku), nato pa opisuje potenciale IKT različnih demokratičnih modelov po Heldovi razvrstitvi:

Tabela 2.1: Instrumenti IKT glede na informacijski tok

INFORMACIJSKI TOK	INSTRUMENTI IKT
Alokucija (nagovarjanje)	računalniško posredovana volilna kampanja, računalniško posredovana informacijska kampanja, informacijski centri in javni servisi
Konzultacija (posvetovanje)	širše dostopen javni informacijski sistem, bolj razvit javni informacijski sistem
Registracija	registrski sistem vladnih služb in javne uprave, računalniško podprto državljansko povpraševanje e-referendum, e-volitve, e-zbori

Konverzacija	podporni sistemi skupinskemu odločanju
--------------	--

Vir: Lukšič (2003, 10).

Te instrumente IKT je mogoče razumeti in uporabiti v luči različnih modelov demokracije (Van Dijk v Lukšič 2003, 10-21):

Tabela 2.2: Dvodimenzionalna razvrstitev modelov demokracije

PRIMARNI CILJ PRIMARNO SREDSTVO	OBLIKOVANJE MNENJA	SPREJEMANJE ODLOČITEV
reprezentiranje	pluralistični model kompetitivni model	legalistični model
neposrednost	participativni model	plebiscitarni model

Vir: Lukšič (2003, 12).

1. Tekmovalno-elitistični (kompetitivni) model demokracije

Za osnovo demokracije postavlja ustavo in zakone z namenom, da ovirajo ekscese političnega vodstva. Najpomembnejše opravilo političnega sistema so volitve, zagovorniki modela pa zavračajo možnost uvajanja neposredne demokracije, ker je v kompleksni in heterogeni družbi neustrezna rešitev. Vloga državljanov je zelo omejena in vsako vmešavanje v potek javnega odločanja je nezaželeno. Politika je razumljena kot nenehen boj med tekmujočimi strankami in njihovimi voditelji za podporo volivcev. Na volitvah so potemtakem izbrani tisti voditelji in poslanci, ki jim uspe pridobiti največjo podporo. Tako oblikovan reprezentativni model je po mnenju zagovornikov ustrezen odgovor na kompleksno in heterogeno industrijsko družbo. V nasprotju z legalističnim modelom, ki zagovarja uravnoteženost med izvršno in zakonodajno vejo oblasti ter odgovornostjo reprezentantov, pa kompetitivni model koncentrira oblast v rokah voditeljev in ekspertov v izvršni oblasti, ki povsem obvladuje tudi državni aparat. Konflikte rešujejo s pogajanjem in ukazovalno avtoriteto, zadeve in interese pa precenjujejo skozi njihovo neposredno soočanje. Uporaba instrumentov IKT se zreducira na volitve in informacijske kampanje.

2. Legalistični model demokracije

Temelji na proceduralnem konceptu in na reprezentativnosti in je klasičen model zahodne demokracije, ki se je začel udejanjati v obdobju upadanja moči absolutistične države v zahodni Evropi. Družba svobodnega trga je najboljši okvir, v katerem je dovoljeno le minimalno poseganje države v civilno družbo in zasebno življenje, meje pa postavljajo ustava in zakoni v duhu angloameriške politične tradicije. Temeljna značilnost tega modela je delitev oblasti na izvršno, zakonodajno in sodno, ki nadzorujejo druga drugo. Z večinskim načelom ta model varuje posameznika pred arbitrarno oblastjo in s tem ohranja področje svobode tako v političnem kot ekonomskem življenju (področje individualne svobode in pobude). Sistem predstavništva je v tem modelu predpostavljen, njegovo jedro pa lahko povzamemo z idejo, da o heterogenih interesih in kompleksnih problemih razsojajo reprezentanti in ne državljani sami. Zato je neposredna demokracija nekaj, kar je treba kategorično zavrniti. Populizem je sprejemljiv. Z vidika tega modela demokracije je pomen IKT v političnem sistemu omejen na odpravljanje osnovnega problema obstoječega političnega sistema, to je odpravljanje informacijskega deficita. V tej perspektivi se favorizirajo tisti mediji in instrumenti IKT, ki morajo ustreči dvema funkcijama: priskrbeti boljše informacije vladi, administraciji, reprezentantom in državljanom in narediti predstavniško vlado bolj odprto ter dostopnejšo za ljudi z oblikovanjem interaktivnih komunikacijskih kanalov. Zato se daje prednost računalniško podprtim informacijskim kampanjam, informacijskim centrom in javnim servisom, širše dostopnim javno-informacijskim sistemom, registrskim sistemom vlade in administracije in računalniško podprtemu državljanškemu povpraševanju. Registrski sistem vlade in javne administracije je naslednje področje uporabe IKT, ker le-ta vitalno krepi državno avtoriteto in po drugi strani tudi učinkovitost države.

3. Pluralistični model demokracije

Poudarek je na vlogi posredovalnih organizacij in na asociacijah civilne družbe, ki se umeščajo med državo in reprezentanti na eni strani in med individualnimi državljani na drugi. Temelji na predstavništvu med seboj tekmujočih različnih skupin (interesnih, religioznih, etičnih in skupin pritiska) ali političnih strank, ki se med seboj pogajajo. Vladi oziroma državi ostane vloga arbitra, ki jo lahko izvaja

v kontekstu naprednega tipa pluralistične demokracije ali v kontekstu liberalnega oziroma konzervativnega tipa demokracije, pač glede na to, ali izvaja ali ne izvaja neke vrste socialne politike, ki različne stranke oziroma akterje postavlja v enak položaj. Pluralistični model je tudi kombinacija neposredne in reprezentativne demokracije. Pri tem pojem reprezentiranje razširja in pokriva poleg poklicnih politikov, ki so izvoljeni vsaka štiri leta, še celo vrsto organiziranih reprezentantov. Za ta model demokracije sta zanimivi dve lastnosti IKT: 1) njena sposobnost tehnično podpreti možnost večobličnega političnega informiranja in razpravljanja, ki omogoča vsakemu pogledu in organizaciji ali združenju, da pride do besede, in omogoča vsakemu tudi dostop do katere koli zainteresirane publike, ter 2) razpolaganje z interaktivnimi komunikacijskimi mrežami, ki so podpora mrežni koncepciji politike (politics). Zato se favorizirajo tisti instrumenti IKT in sistemi, ki se lahko uporabljajo za krepitev informiranja in komuniciranja v organizacijah civilne družbe ali med njimi. Večina teh instrumentov sodi v vzorce konzultiranja, registriranja in konverzacije. Konzultacija (posvetovanje) širše dostopen javni informacijski sistem, razvitejši javni informacijski sistem...

4. Plebiscitarni model demokracije

Komunikacijski in odločevalski kanali niso dizajnirani tako, da bi krepili pozicijo vladam, politikom in administratorjem, temveč ojačajo glas državljanov. Zato ta model temelji na neposredni demokraciji kot načinu odločanja. Politika tako ne ostaja več v rokah vlade in administracije, temveč se preseli v družbo, v svet individualiziranega državljana. Zato je treba odločitve v reprezentativnem političnem sistemu čim bolj omejiti, s plebiscitarnimi sredstvi pa čim bolj povečati možnosti odločanja individualnih državljanov. Inspiracije za takšne radikalne poglede prihajajo iz demokracije atenske agore in rimskega foruma, pa tudi iz ureditev poznosrednjeveških mestnih držav. Renesansa plebiscitarne demokracije se je v ZDA začela v šestdesetih letih z nastankom IKT in novimi interaktivnimi mediji. Izumljen je bil koncept teledemokracije in veliko se je eksperimentiralo s starimi in novimi mediji na lokalni ravni v smislu redizajniranja ustaljenih komunikacijskih kanalov med lokalno oblastjo, administracijo in individualiziranimi državljani. Odločanje v političnem sistemu naj bi nadomestilo kontinuirano beleženje volje individualnih državljanov. Zato

plebiscitarni model favorizira registrske sisteme volitev in mnenj državljanov. Televolitve, referendumi in teleizbori, ki naj bi se izvajali s pomočjo telefonov, računalniških omrežij, dvosmerne kabelske televizije in informacijske avtoceste, so instrumenti, na katere prisega.

5. Participativni model demokracije

Participativni model si deli podobnosti s pluralističnim, se pa od njega temeljno razlikuje po tem, da osnovni politični akter zanj ni tako kot pri pluralističnem modelu organizacija, temveč državljan. Izobražen državljan, ki je aktiven član skupnosti, je postavljen v sredino participativnega modela, kar kaže na to, da je participativni model zakoreninjen v tradiciji razsvetljenstva. Participativni model, kot rečeno, stavi na informiranega državljana, to je njen nujen pogoj. Za participativni model je značilna individualistična komponenta, ki pa je značilna tudi za plebiscitaren pogled na demokracijo. Toda med njima obstaja jasna razlika, ki je zgrajena na ločevanju med štejetjem mnenj (volitev) in tvorjenjem mnenj. Javna glasovanja plebiscitarnega tipa so zasnovana na izoliranem posameznem državljanu in izpostavljena morebitni manipulaciji pri štetju iz centra. Javna glasovanja oziroma volitve so po svoji naravi osiromašen in pasiven tip politične participacije, ki je usmerjen na odločanje o preprostih in poenostavljenih vprašanjih. Participativni model med morebitnimi instrumenti IKT favorizira tiste, ki so sposobni informirati in podpreti aktivnosti državljanov. Kompjuterizirane informacijske kampanje in javni informacijski sistemi morajo biti oblikovani tako, da odpravljajo prepad med "informacijsko bogatimi" in "informacijsko revnimi", sicer se bo ta le še širil. Edini način, da se odpre politični sistem in da postane njegovo delovanje transparentno, je uvajanje uporabniku prijaznih novih medijev in omogočiti, da bodo dostopni čim širšemu krogu ljudi.

V zadnjih nekaj letih je področje e-participacije tehnološko in tudi teoretično doživelo nagel razvoj. Hkrati z razvojem teoretičnih znanj o sodobnem demokratičnem procesu, povezanem s sodobnimi tehnologijami, so se razvila tudi sodobna orodja elektronske politične participacije. Spletni portal E-demokracija predstavlja to klasifikacijo orodij e-participacije (Kvas v Bobovnik 2008, 32):

- E-dostop je najosnovnejše orodje e-participacije in predstavlja pogoj za e-demokracijo. Je edini pasivni mehanizem e-participacije, v katerem je državljan zreduciran zgolj na prejemnika informacij.
- E-posvetovanje/e-anketa je orodje preverjanja javnega mnenja, v katerem lahko državljan aktivno izraža svoje mnenje, vendar v omejenem obsegu. Tema in pogosto tudi možni odgovori posvetovanj in anket so namreč že vnaprej določeni.
- E-peticija je orodje s katerim lahko državljani postanejo pobudniki političnega delovanja. Državljanom daje možnost oblikovanja peticije in izražanja podpore drugim peticijam. Kljub temu pa gre tudi v tem primeru za omejeno politično participacijo, državljani lahko namreč dano pobudo podprejo ali pa ne.
- E-forum v prvi vrsti omogoča oblikovanje in izmenjavo političnih in vseh drugih stališč državljanov. Državljanji imajo možnost odpiranja novih tem razprav ali sodelovanja v razpravah, ki že potekajo. Gre za orodje ki neposredno širi prostor politične razprave.
- E-konzultacija omogoča vključevanje različnih organiziranih ali neorganiziranih skupin in posameznikov, ki imajo možnost komentiranja in oblikovanja političnih odločitev. Orodje omogoča precejšnjo stopnjo demokratičnosti, saj zagotavlja aktivno vključevanje državljanov v odločevalski proces.
- E-referendum: omogoča neposredno vključevanje državljanov v odločevalski proces. Če je pri tem udeležena večina državljanov, lahko govorimo o za javno oblast obvezujočih odločitvah državljanov. Z e-referendumom dobi državljan možnost aktivno in neposredno soodločati o specifičnih javnih rešitvah.
- E-glasovanje predstavlja digitalizacijo volilnega procesa v katerem lahko državljan s pomočjo sodobnih tehnologij voli svoje politične predstavnike. To orodje naj bi omogočilo številnejšo udeležbo državljanov na volitvah na različnih ravneh.
- Spletni dnevnik je orodje, ki državljanom nudi možnost individualiziranega izražanja političnih stališč in komentiranja le-teh. Spletni dnevniki posameznikom omogočajo neinstitucionalizirano politično participacijo ter s tem neposredno širijo politično svobodo.

2.2.2 E-uprava in e-demokracija

Vse pre pogosto prihaja v vsakdanjih pogovorih, medijih, pa tudi strokovnih člankih do malomarne in pogosto celo zavajajoče uporabe pojmov e-uprava in e-demokracija. Kot da razlikovanje med tradicionalno demokracijo in javno upravo ne bi bilo dovolj jasno, da bi to lahko prenesli tudi na raven informacijske družbe. V primeru demokracije govorimo o političnem sistemu, v primeru javne uprave pa o upravnem sistemu, ki podpira določen način vladanja. Pri vprašanju e-demokracije in e-uprave je stvar bolj ali manj enaka. Predpona »e-« nakazuje le določeno prevladujočo obliko ali medij delovanja demokracije in javne uprave. E-demokracijo in e-upravo lahko tako opredelimo kot:

- E-demokracija: »pomeni vsak demokratični politični sistem, v katerem so računalniki in računalniška omrežja uporabljeni za izvajanje teh ključnih funkcij demokratičnega procesa: informiranje in komuniciranje, artikulacija in združevanje interesov ter politično odločanje (tako posvetovanje kot glasovanje)« (Hagen 1996, 64).
- E-uprava: »gre za intenzivno uvajanje interneta in elektronskega poslovanja v javno upravo, med upravnimi organi v upravi, navzven z občani, podjetji in drugimi organizacijami« (Silič in drugi v Cimolini 2003, 17). E-uprava je sicer pomemben element e-demokracije, na tem področju vsekakor predstavlja tudi pomembno gonilno silo, nikakor pa teh dveh pojmov ne moremo uporabljati kot sopomenki (Clift, 2004). Gre za različna teoretična in praktična koncepta.

2.2.3 E-volitve

Ko smo pri implementaciji e-demokracije pravzaprav ne moremo mimo omembe e-volitev. Pri naštevanju razlogov za in proti lahko ugotovimo, da vidimo v uvedbi volitev s pomočjo IKT več nevarnosti kot koristi. Vendar pa večinoma problemi niso tehnološki, temveč jih je moč rešiti le z dodatnimi pravnimi in organizacijskimi pravili.

Med razlogi za e-volitve lahko naštejemo (Kovačič in Škrablin 2009, 2-7):

- elektronsko glasovanje je bolj učinkovito in predstavlja logično nadaljevanje informatizacije ostalih storitev,
- elektronsko glasovanje je pripomoček, ki lahko zaustavi trende upada zanimanja za volitve in za demokratični proces, saj odpira možnosti za več neposredne demokracije,
- hitrejše in bolj natančno štetje glasovnic,
- nižje cene.

Razlogi proti internetnemu glasovanju:

- vzroki za upadanje volilne udeležbe večplastni in jih uvedba internetnega glasovanja ne rešuje v celoti,
- nov način glasovanja, ki odpira nova vprašanja in nevarnosti
- sistem klasičnih volitev je "razpršen", zato je težje namerno ponarediti volilne rezultate v večjem obsegu,
- nižja stopnja anonimnosti,
- nižja stopnja transparentnosti (kompleksnost sistemov zmanjšuje transparentnost in posledično zaupanje),
- volivcu ni zagotovljeno varno volilno okolje

2.2.4 Informacijski deficit

Informacijski deficit nastaja na treh ravneh: na ravni političnega sistema, na ravni razmerja med vlado (administracijo) in državljani ter na ravni uravnoteženega delovanja treh vej oblasti. Krize sodobnih političnih sistemov in nacionalnih držav so razumljene po eni strani kot kriza organizacije (sistemi niso kos naraščajoči kompleksnosti tako družbenega okolja kot sistema samega) in po drugi strani kot pomanjkanje informacij, ki nastajajo med drugim tudi zaradi birokratskih ovir. Prepada med vlado in državljani se pogloblja predvsem s pomanjkljivim informacijskim pretokom, in sicer tako v smeri od vlade k državljanom kot tudi od državljanov k vladi. Prav tako pa se z informacijskim deficitom oziroma z neustrezno razdelitvijo informacij pojasnjuje ogroženost uveljavljene delitve oblasti in sistema checks and balances, ki se

kaže v naraščajoči moči izvršne oblasti v primerjavi z zakonodajno (Lukšič 2003, 14).

3 DOKUMENTI S PODROČJA E-PARTICIPACIJE

3.1 Strategija e-uprave Republike Slovenije za obdobje 2006 do 2010

V nadaljevanju bom nakazal ključne usmeritve dokumentov, namenjenih spodbujanju in razvoju procesov e-demokracije. Prvi je vsekakor aprila 2006 sprejeta Strategija e-uprave Republike Slovenije za obdobje 2006 do 2010 (SEP-2010). Namen strategije je določitev načina in ciljev za nadaljnje uresničevanje dejavnosti e-uprave. Predstavlja vizijo e-uprave, vplive drugih domačih in tujih strategij ter programov na tem področju, oceno stanja za preteklo obdobje, strateške usmeritve in cilje do leta 2010 ter pogoje za izvedbo zastavljene strategije. Njene osrednje dele predstavljajo poglavja Ocena stanja e-uprave v Sloveniji, Usmeritve in cilji do leta 2010, Pogoji za usmerjeni razvoj e-uprave do leta 2010 in Centralna informacijsko-telekomunikacijska infrastruktura e-uprave.

Najpomembnejše strateške usmeritve e-uprave do leta 2010, ki sledijo iz vizije, poslanstva e-uprave in navedenih strateških dokumentov ter so vodilo pri določanju nadaljnjih ciljev e-uprave, nalog, projektov in aktivnosti e-uprave:

- razvoj e-uprave bo sledil dejanskim potrebam uporabnikov, pri čemer pojem uporabnika zajema tri skupine: državljane, ki potrebujejo storitve e-uprave, poslovne subjekte ter zaposlene v upravi,
- razvoj bo potekal v smeri združevanja informacij, povezovanja (odpiranja) informacijskih virov v upravi in e-storitev v eno centralno informacijsko storitveno točko - skupni portal e-uprave,
- ureditev predstavitve informacij in e-storitev na vstopni točki, da bo ta bolj jasna in logična,
- uskladitev javne uprave, da bi delovala kot enovit mehanizem tako na državni kot na lokalni ravni,
- kakovost in preverjenost informacij, pridobljenih na centralnem portalu e-uprave,

- pregledno izvajanje ter sledljivost postopkom,
- zagotavljanje varnosti,
- delovanje e-uprave 24 ur na dan in vse dni v letu,
- povečanje hitrosti izvajanja storitev in pridobivanja informacij ter pocenitev zagotavljanja storitev kot rezultat večje učinkovitosti,
- prilagoditev e-uprava osebnim potrebam, življenjskemu stilu in življenjskim dogodkom,
- izboljšanje znanja in usposobljenosti uporabnikov za uporabo e-uprave,
- upoštevanje uporabnikov, njihovih potreb in volje ter vključevanje vseh uporabnikov v e-upravo,
- e-uprava bo predstavljala enotno stičišče za izmenjavo e-mnenj in predlogov, v prihodnje pa tudi možnost za izvajanje e-referendumov ter e-volitev.

Vidimo, da se cilji strategije nanašajo predvsem na izboljšanje postopkov e-uprave, vendar je to edini dokument, ki določa tudi nadaljnji razvoj procesov e-demokracije. V zadnji točki je tako omenjen tudi razvoj e-referendumov in e-volitev, za katere pa zaenkrat še ni pravne podlage v volilni zakonodaji.

Razvoj e-uprave do leta 2010 bo sledil naslednjim namenskim ciljem:

- usmeriti delovanje javne uprave k potrebam uporabnikov preko sodobnih komunikacijskih kanalov in storitev e-uprave.
- povečati zadovoljstvo uporabnikov storitev.
- zmanjšati administrativne ovire za poslovno okolje in državljane.
- povečati kakovost in učinkovitost poslovanja javne uprave ter povečati prihranke iz tega naslova.
- povečati transparentnost poslovanja javne uprave iz vidika državljanov kot tudi iz vidika zaposlenih v javni upravi.
- dosegati sinergijske učinke na vseh nivojih javne uprave s pomočjo e-uprave.
- vključiti najširši krog uporabnikov v procese odločanja s pomočjo e-uprave (npr. vzpostaviti storitve za e-demokracijo na portalu e-uprave, e-volitve, spremljanje sprejemanja zakonodaje, e-forumi).
- optimizirati porabo finančnih sredstev na področju e-uprave.
- zmanjšati obremenitev kadrovskega virov na administrativnih postopkih ter usmeritev v strokovne naloge.

- ohraniti stopnjo razvoja e-uprave, ki je primerljiva z drugimi državami EU.

Določanje prioritet projektom e-uprave bo potekalo po kriterijih usklajenosti s prioritetami vlade, usklajenosti s cilji SEP-2010 ter usklajenosti s splošno sprejetimi načeli razvoja e-uprave, po katerih so prioritetne e-storitve takšne:

- ki jih uporabniki najpogosteje potrebujejo, uporabljajo,
- kjer lahko pričakujemo racionalizacijo, optimizacijo in standardizacijo poslovanja,
- ki rešujejo večji del določene življenjske situacije,
- kjer je možno skrajšati dobo čakanja na rešitev zadeve in skrajšati odzivne čase,
- kjer je možno zmanjšati stroške postopkov, tako za upravo kot za državljane,
- kjer se kažejo priložnosti za zmanjšanje papirne dokumentacije,
- kjer je možno z informatizacijo ponuditi novo storitev ali povečati kakovost obstoječi,
- kjer so postopki v upravi neoptimalni in nepovezani (Vir: SEP 2010, 2006).

Vir operacionalizacije strategije je v celoti prepuščen Akcijskemu načrtu e-uprave do leta 2010, ki ga je vlada sprejela januarja 2007. Glavni namen akcijskega načrta je tako izvajanje Strategije za e-upravo do leta 2010 in spremljanje uresničevanja e-uprave v Sloveniji. Akcijski načrt predstavlja vse projekte in e-storitve e-uprave, ki izhajajo iz strategije. Dodatni namen akcijskega načrta je spodbuditi razvoj e-storitev, ki so potrebne in so do sedaj zaostajale.

Delo na akcijskem načrtu bo potekalo ves čas do leta 2010. Dokument bodo ves čas dopolnjevali, dodajali projekte in ocenjevali potek ter rezultate vpeljanih projektov. Delo bo potekalo na vseh ministrstvih in upravnih enotah, kjer bodo potekali projekti in kjer bodo vpeljali spremembe.

Na področju e-demokracije so vzpostavili naslednje cilj, vključiti najširši krog uporabnikov v procese odločanja. Vključitev ljudi naj bi potekala na naslednje načine:

- vključiti uporabnike e-uprave v procese odločanja o razvoju novih storitev e-uprave,
- vključiti video in zvočne zapise vseh pomembnejših dogodkov v javni upravi na portal e-uprave (seje, tiskovne konference, govori...),
- uvesti e-diskusije in sodelovanje javnosti pri sprejemanju novih predpisov
- uvesti e-volitve in e-referendume,
- vzpostaviti informacijsko podporo lokalnim volitvam,
- vzpostaviti informacijsko podporo zakonodajnemu postopku Republike Slovenije (Vir: Akcijski načrt e-uprave do leta 2010).

3.1.1 Strategija razvoja informacijske družbe v Republiki Sloveniji.

Na preiskovano področje e-participacije se deloma nanaša še junija 2007 sprejeta Strategija razvoja informacijske družbe v Republiki Sloveniji. Glavni cilj strategije je pospešiti nadaljnji razvoj informacijske družbe, ki naj bi pomembno vplivala na povečanje inovativnosti in konkurenčnosti slovenskega gospodarstva in družbe, povečanje števila delovnih mest z visoko dodano vrednostjo, dvig kakovosti življenja in enakomeren regionalni razvoj. Po ugotovitvah iz strategije (veljavno za leto 2000) Slovenija sodi v krog 15 držav sveta, ki razvijajo, prodajajo in tržijo telekomunikacijske sisteme, vendar pa indikatorji kažejo zaostajanje informacijske družbe po številu javno dostopnih točk in strežnikov na prebivalca ter opremljenosti izobraževalnih ustanov.

Za izvedbo strateških usmeritev so tako opredeljena naslednja področja:

- povečanje dostopnosti informacijsko komunikacijske strukture z zagotavljanjem ustrezne regulative,
- inovativno razpoznavanje in oblikovanje novih tržnih možnosti z vključevanjem raziskovalno razvojnih iniciativ. Povečevanje sodelovanja med izobraževalno raziskovalnimi ustanovami in gospodarstvom na področju IKT,
- ustvarjanje pogojev za razvoj »intelektualno intenzivnih« gospodarskih dejavnosti (IKT industrija),

- uporaba IKT v šolskih in izobraževalnih ustanovah tako s strani učencev kakor tudi učiteljev,
- omogočanje dostopa do storitev informacijske družbe najširšemu krogu prebivalcev, usposabljanje in ustvarjanje novih načinov dela,
- oblikovanje digitalnih vsebin na kulturnem in širšem družbenem področju ter s tem ohranjanje kulturne dediščine in jezika,
- intenzivno uvajanje elektronskih storitev v javni upravi ter omogočanje elektronskega poslovanja javne uprave z državljani in gospodarstvom,
- uvajanje elektronskega poslovanja na ravni lokalne samouprave,
- zmanjševanje digitalnega razkoraka z zagotavljanjem vključenosti vseh prebivalcev, predvsem pa tistih, ki predstavljajo na trgu delovne sile obrobne ali socialno izključene skupine ali skupine s posebnimi potrebami (Vir: Akcijski načrt e-uprave do leta 2010).

E-participacije pa se ta strategija pravzaprav loteva le na področju zmanjševanja digitalnega razkoraka ter omogočanja splošnega dostopa do storitev informacijske družbe, tako da prevladujoča dokumenta ostajata SEP-2010 in pripadajoči akcijski načrt.

3.2 Strategije EU v zvezi z e-participacijo

3.2.1 eEurope 2005 in SIBIS

Smernice EU v zvezi z razvojem e-participacije so se razvijale od leta 1999, ko je bil na ministrskem zasedanju v Lizboni sprejet program eEurope, ki je članice zavezal k omogočanju e-participacije invalidnim osebam, preko akcijskega načrta eEurope 2005 (v bistvu naslednika akcijskega načrta iz leta 2002, ki je bil večinsko osredotočen na omogočanje povezljivosti državljanov članic), katerega cilji so stremeli k preusmeritvi dosežkov s področja povezljivosti v povečano ekonomsko produktivnost, izboljšano kvaliteto življenja in izboljšan dostop do storitev vseh državljanov članic EU.

Glavni cilji načrta se delijo na:

- sodobne online javne storitve (e-uprava, e-učenje in e-zdravstvene storitve),
- dinamično poslovno okolje
- varna informacijska infrastruktura
- razširjenost širokopasovnega dostopa po konkurenčnih cenah
- merjenje učinkov in spodbujanje dobrih praks.

eEuropa 2005 poleg tega meri na pospešeno uvajanje novih zakonskih instrumentov in preusmerjanje programov na navedene prioritete (Evropska Komisija, 2000).

Med letoma 2001 in 2003 se je izvajal tudi program SIBIS, ki je služil za vzpostavitev merilnih metod za merjenje napredka pri prehodu v informacijsko družbo. Standardne merilne metode so se namreč izkazale za zelo neučinkovite pri merjenju kazalcev, ki se v moderni družbi bliskovito spreminjajo.

3.2.2 i2010 - Evropska informacijska družba za rast in zaposlovanje

Za zadnji akcijski načrt, poimenovan i2010, Evropska Komisija predlaga tri prioritete smernice za Evropo kot informacijsko družbo, ki naj jih članice dosežejo do leta 2010. To so - zasnova enotnega evropskega informacijskega okolja, spodbujanje razvoja in vlaganj v IKT; doseganje inkluzivne evropske informacijske in medijske družbe.

Ob uvedbi partnerstva za rast in zaposlovanje, ki predstavlja nov začetek lizbonske strategije, je spomladanski Evropski svet 2005 označil znanje in inovacijo za gonilno silo trajnostne rasti ter poudaril, da je bistvenega pomena izgradnja vseobsegajoče informacijske družbe, ki temelji na široki rabi IKT v javnih službah, malih in srednje velikih podjetjih ter gospodinjstvih. Po podatkih ES so IKT močna gonilna sila rasti in zaposlovanja, saj je 25 % rasti BDP in 40 % rasti produktivnosti posledica IKT. Komisija zato v predlaganem strateškem okviru spodbuja odprto in konkurenčno digitalno gospodarstvo in poudarja IKT kot gonilno silo vključevanja in kakovosti življenja. Ključni element prenovljenega lizbonskega partnerstva za rast in zaposlovanje i2010 bo usmerjen na integriran pristop k informacijski družbi in avdiovizualnim medijskim politikam v EU.

Z naraščanjem IKT narašča tudi njegov vpliv na družbo. i2010 to upošteva na tri načine: zagotavlja, da koristi IKT uživajo vsi državljani; omogoča boljše, cenejše in bolj dostopne javne storitve; izboljšuje kakovost življenja.

IKT se pogosto uporablja in je koristen za več ljudi. Vendar pa danes več kot polovica prebivalstva EU ne more v celoti uživati teh koristi ali pa je zanje povsem prikrajšana. Okrepitev gospodarske, socialne in teritorialne kohezije z zagotovitvijo večje dostopnosti izdelkov in storitev IKT tudi v zaostalih regijah, je gospodarska, socialna, etična in politična nujnost.

Javne storitve predstavljajo velik del evropskega gospodarstva. Javna naročila, na primer, predstavljajo 16 % BDP. Glavni izziv so boljše, dostopnejše in cenejše storitve. Dosežen je bil velik napredek pri izvajanju javnih storitev, ki temeljijo na IKT. Uspehi so že vidni: on-line davčne napovedi prihranijo vsako leto na milijone delovnih ur, vendar pa je za gospodarske učinke in družbeno sprejetje potrebno še veliko dela.

IKT lahko veliko prispeva k boljši kakovosti življenja, npr. lahko izboljša zdravje državljanov s pomočjo novih zdravstvenih in socialnih storitev, ki temeljijo na IKT. V luči demografskih izzivov, s katerimi se sooča Evropa, lahko IKT pripomore k večji učinkovitosti javnih zdravstvenih in socialnih sistemov. IKT je lahko močno orodje za krepitev evropske kulturne raznolikosti, saj lahko naša dediščina in kulturne stvaritve postanejo dostopne večjemu številu državljanov. IKT je tudi orodje okoljske trajnosti, npr. s pomočjo spreminjanja in varovanja v primeru nesreč in s pomočjo čistega, nizkonenergetskega in učinkovitega proizvodnega procesa. IKT lahko prispeva k varnejšemu, bolj čistemu in energetsko učinkovitejšemu transportu.

Vseobsegajoča informacijska družba zagotavlja visoko kakovost javnih storitev in pospešuje kakovost življenja. Digitalno zblíževanje (bridging the digital divide) postavlja nove izzive za e-vključitev. Komisija bo zato sprejela celosten pristop. V letu 2005 bo obravnavala e-dostopnost s pomočjo različnih raziskav in stimulacijskih ukrepov, da bi omogočila lažjo uporabo sistemov IKT za širši krog ljudi. Postavila bo smernice za razširitev geografskega širokopasovnega pokritja na slabo pokritih področjih in v letu 2005 ponovno pregledala področje uporabe direktive o univerzalnih storitvah, leta 2006 pa direktivo v celoti. V letu 2006 bo Komisija pregledala tudi prispevek IKT in digitalne pismenosti h ključnim ciljem glede usposobljenosti v pobudi »Izobraževanje in usposabljanje 2010«. Poleg tega namerava Komisija predlagati evropsko pobudo za e-vključitev v letu 2008, ki bo obravnavala vprašanja, kot so enake možnosti, znanje in spretnosti za IKT in druge regionalne razlike (Evropska Komisija, 2005).

Kot vidimo, na slovenski ravni nimamo ravno podrobnih usmeritev v zvezi z razvojem e-participacije. Večina pripadajočih dokumentov je namreč

osredotočena na razvoj, krepitev in promocijo storitev e-uprave, medtem ko so e-participativni procesi potisnjeni precej v ozadje. To nakazuje na usmerjenost, precej podobno legalističnemu modelu demokracije, kjer so storitve IKT zreducirane na svojo informacijsko vlogo. Če sta strategiji EU malo bolj natančni pa je SEP-2010 kot njuna prevedba v slovensko politično okolje sorazmerno »neparticipativno« naravnani.

4 PODATKI IZ RAZISKAV

4.1 *Razširjenost uporabe IKT v Sloveniji*

Ob analizah demografskih karakteristik pogostih uporabnikov ITK tehnologij in storitev, ki so bile do sedaj izvedene (Trček v Lukšič 2003, 90), je razvidno, da je med prebivalstvom še vedno prisoten problem digitalne ločnice. Delitev na informatizirane in izključene pa še vedno poteka glede na tipične strukturalne lastnosti marginaliziranih skupin v urbanih prostorih, saj so informatizirani pretežno še vedno tisti z višjo izobrazbo, mlajši in pretežno moška populacija. Kot odločujoči dejavnik uporabe pa se vsekakor kaže izobrazba, saj nima računalnika 73,6 % anketirancev s poklicno šolo, medtem ko je pri višje in visoko izobraženih takšnih le 12,5 %, pri tistih, ki nimajo dostopa do interneta pa razlika znaša 87,3 % (poklicna) proti (višje in visoko) 24,2%.

Glede uporabe javno dostopnih informacijskih terminalov se izkažejo utemeljene bojazni, da gre za javno storitev, ki jo ljudje uporabljajo v dokaj majhnem številu. Njihovi uporabniki so v večini primerov bolj izobraženi, ki se najpogosteje zadržujejo na lokacijah, kjer se ti terminali nahajajo, kar še enkrat potrjuje dejstvo, da se glede izobrazbe in s tem povezane dohodkovne hierarhije marginalizirani sloji tudi prostorsko gibljejo na obrobju mestnega dogajanja. Ob izobrazbi se kot odločujoči dejavnik kaže tudi starost, saj storitve IKT v večji meri uporabljajo anketiranci, mlajši od 25 let, pri uporabi osebnih računalnikov in interneta pa se jim po pogostosti uporabe pridružuje tudi starostna skupina od 25 do 40 let.

Za razvoj lokalne virtualne demokracije je zanimiv tudi podatek, da najpogosteje uporabljajo internet tisti, ki sodelujejo v diskusijskih forumih ter se tudi pogosteje informirajo o politiki in družbenem dogajanju preko interneta. Ob tem se za politiko zanima občutno več moških kot žensk, politične teme pa najbolj zanimajo najstarejšo populacijo (nad 55 let) in najmanj najmlajšo (do 25 let).

Iz raziskave Eurostat 2008 sledi, da se uporaba in dostop do interneta v Sloveniji gibljeta nekoliko pod povprečjem Evropske unije, deleži uporabnikov interneta pa naraščajo nekaj počasneje od evropskega povprečja. Tako je pod evropskim povprečjem (3 odstotne točke) delež gospodinjstev z dostopom do interneta, delež gospodinjstev s širokopasovnim dostopom do interneta v Sloveniji pa je enak povprečju EU25. Najvišje deleže gospodinjstev z dostopom do interneta beležijo skandinavske države, kjer deleži presegajo 80 %. Slovenija je nekoliko nad povprečjem le pri internetnem dostopu v izobraževanih institucijah, na delovnih mestih in drugje. Delež posameznikov, ki v Sloveniji dostopa do interneta od doma pa znaša 48 odstotkov (Brečko 2009/1, 7-13).

Raziskava podjetij Valicon in iProm sicer kaže, da je v Sloveniji 78 odstotkov dnevni uporabnik interneta, medtem ko 14 odstotkov uporabnikov svetovni splet uporablja skoraj vsak dan. To nakazuje, da je vsakdanja uporaba interneta med Slovenci postala nekaj povsem običajnega.

Najpogosteje splet uporabljajo mladi s starostni skupini od 15 do 29 let, šolajoči oziroma višje izobraženi, brez rednih dohodkov ali z nadpovprečno visokimi dohodki. Razlika pri uporabi medmrežja med spoloma pa je z leti izginila. Splet uporabniki v največji meri uporabljajo za iskanje informacij prek spletnih iskalnikov (87 odstotkov) in spremljanje novic (77 odstotkov). Več kot polovica vprašanih splet uporablja še za gledanje videoposnetkov in takojšnje sporočanje ter za poslušanje radia in glasbe.

Kar polovica uporabnikov splet uporablja za druženje v spletnih skupnostih, 40 odstotkov jih vsaj nekajkrat na teden pregleduje in objavlja na forumih, 29 odstotkov jih komentira objavljene novice in podobne vsebine, petnajst odstotkov pa jih uporablja storitev RSS. Raziskava je še pokazala, da dnevni in mlajši uporabniki pogosteje dostopajo do spleta z različnih lokacij, najpogosteje od doma in v popoldanskih urah, in da s starostjo narašča pogostost dostopa iz službe (Valicon in iProm 2009).

Po podatkih SURS je v prvi polovici leta 2008 do interneta dostopalo 64 % oseb v populaciji 10-75 let, enak delež beleži tudi anketa RIS, v primerjavi z letom

2007 pa ostaja delež uporabnikov interneta v populaciji nespremenjen. 58 % je rednih uporabnikov interneta, kar znesse 992,215 prebivalcev (Brečko 2009/2, 4-11).

Poročilo o digitalni konkurenčnosti Evrope kaže, da je Slovenija najbolj napredna pri razvoju in uporabi rešitev e-uprave. Sicer se je odstotek državljanov EU, ki vsaj enkrat tedensko uporabljajo internet, med letoma 2004 in 2008 povečal za tretjino na 56 odstotkov. Za Slovenijo ta delež znaša 52 odstotkov, kar jo med državami članicami uvršča na podpovprečno 16. mesto.

Pogostih uporabnikov interneta (uporabljajo ga vsak dan oz. skoraj vsak dan) je bilo v EU 43 odstotkov, v Sloveniji pa je bil ta delež nekoliko nižji (40 odstotkov). Slovenija se je tako med državami članicami uvrstila na 15. mesto.

Glede pokritosti prebivalstva s širokopasovnimi povezavami Slovenija skorajda dosegla povprečje EU, saj je bilo v Sloveniji lani pokritih 92,2 odstotka prebivalstva, povprečje EU pa je 92,7 odstotka. Po tem kriteriju se Slovenija uvršča na 18. mesto. Boljša od povprečja unije pa je bila Slovenija pri pokritosti podeželskega prebivalstva. V Sloveniji je bilo tako s širokopasovnimi povezavami pokritih 82,6 odstotka prebivalstva, povprečje sedemindvajseterice pa je bilo 76,6 odstotka.

Zelo nadpovprečni so slovenski rezultati, ko gre za razširjenost rešitev e-uprave med podjetji. V Sloveniji je tako lani 88 odstotkov podjetij za poslovanje z državo uporabljalo rešitve e-uprave, povprečje EU pa je bilo 68 odstotkov. Slovenija je bila po tem kriteriju peta v EU.

Po razpoložljivosti osnovnih javnih storitev na spletu je Slovenija dosegla celo drugo mesto. V Sloveniji je bilo predlani po spletni poti moč imeti dostop do 92 odstotkov osnovnih javnih storitev, povprečje EU pa je bilo lani le 51 odstotkov.

Nekoliko nižje je bila Slovenija uvrščena, ko gre za razširjenost e-uprave med prebivalstvom. V Sloveniji je tako te rešitve lani uporabljalo 31 odstotkov ljudi,

povprečje EU pa je bilo 28 odstotkov. Slovenija se je uvrstila na 11. mesto v EU.

Nad povprečjem EU je Slovenija tudi, ko gre za uporabljanje e-poslovanja v podjetjih, saj je v Sloveniji te rešitve uporabljalo 47 odstotkov podjetij, v EU pa 41 odstotkov. Slovenija se je med članicami uvrstila na 11. mesto. Precej visoko, prav tako na 11. mesto, pa se je Slovenija uvrstila tudi, ko gre za delež zaposlenih z sposobnostmi na področju informacijske in komunikacijske tehnologije (IKT). V Sloveniji je bilo takih 19,6 odstotka, v EU pa povprečno 18,4 odstotka (Evropska komisija, 2009).

Podatki so večinoma primerljivi s povprečjem EU in tako moramo, ob splošni ugotovitvi, da se digitalni razkorak manjša, dostop do spleta pa je ekonomsko ugodnejši kot pred leti, ugotoviti, da je izvajanje strategije dobro zastavljeno.

4.2 Merjenje zadovoljstva strank e-uprave

Po podatkih Eurostata je v letu 2008 spletno komuniciralo z uslužbenci javne uprave 29,2 % Slovencev, bodisi ker so potrebovali kakšno informacijo, obrazec ali pomoč pri izpolnjevanju obrazca, leta 2007 je delež znašal 28,1 %, še leto prej pa 28 %. To je nad povprečjem EU27 (25,5 % za 2008; 26,9 % v 2007) in uravnoteženo s povprečjem EU15 (28,5 % v 2008, 31,5 % v 2007). Za primerjavo, po podatkih raziskave so z e-upravo največ komunicirali Finci (46,3 %) in Švedi (45,1 %), najmanj pa Bolgari (6,4 %), Romuni (8,5 %) in Grki (8,8 %) (Eurostat 2009).

Leta 2008 so Združeni narodi so napravili raziskavo o pripravljenosti 192 držav članic na e-storitve. Države so razporedili glede na kazalce, ki vključujejo oceno spletnih strani, telekomunikacijsko infrastrukturo ter usposobljenost kadra. Iz izsledkov raziskave je moč ugotoviti, da Slovenija na področju e-pripravljenosti vlade zaseda 26. mesto z indeksom 0,6681. Nahaja se na istem področju kot Belgija, Italija, Litva ter Češka. Na področju e-participacije se je Slovenija odrezala nekoliko slabše in se uvrstila na 55. mesto z indeksom 0,273. Na tem področju se zato Slovenija znajde v družbi držav kot je Poljska, Latvija ter Burkina Faso (OZN 2008).

Sodelavci Fakultete za upravo Ljubljanske univerze so v telefonski anketi leta 2006 merili zadovoljstvo uporabnikov javne uprave. Kar 97 % anketirancev je poznalo vsaj eno od možnosti e-uprave, vendar pa je le 49 % anketirancev uporabljalo internet kot tudi poznalo vsaj eno od možnosti e-uprave. Najbolj poznane so bile tako elektronske upravne storitve, sledijo informacije in obrazci za vloge, najmanj poznana pa možnost komuniciranja z javnimi uslužbenci preko e-pošte.

41 % anketirancev je že uporabilo vsaj eno od možnosti e-uprave (to je 83 % uporabnikov interneta). Najbolj uporabljene so e-storitve (med njimi iskanje po katalogu COBISS), sledijo informacije in obrazci za vloge.

Poleg neuporabe interneta in nepoznavanje možnosti e-uprave so razlogi za neuporabo zlasti v tem, da anketiranci zadeve z upravo raje urejajo na klasične načine.

Splošno zadovoljstvo z e-upravo in zaupanje v e-upravo sta ocenjena precej nižje, vendar pa bo 66 % dosedanjih uporabnikov e-uprave le-to zagotovo uporabljalo tudi v prihodnje. Spletni portal e-uprava je poznalo le 26 % anketirancev upravnih enot, od katerih je portal uporabilo 60 %, kar znaša zgolj 16 % vseh anketirancev (Vintar in drugi 2006, 8-12).

Analiza zadovoljstva s klicnim centrom za pomoč uporabnikom portala e-Uprava je sicer pokazala relativno nizko zadovoljstvo, kar je glede na to, da je bilo merjenje opravljeno v času njegovega pilotnega delovanja, ni zelo presenetljivo. Pri tem rezultati slabše ocene kažejo predvsem na področju strokovne usposobljenosti posredovanja odgovorov, zato avtorji ocenjujejo, da bo treba več navora vložiti v razširitev znanj agentov kontaktnega centra. Za dolgoročno uspešno delovanje pa je ključnega pomena tudi vzdrževanje ustrezne ekspertne baze znanja in upoštevanje izkušenj pri nadaljnjem razvoju storitev e-uprave (Kunstelj 2008, 234-235).

Septembra 2004 je Center vlade za informatiko podal oceno izvajanja akcijskega načrta e-uprave do 14. septembra 2004. Šlo je za primerjavo oziroma samoevalvacijo uresničevanja e-storitev med Slovenijo in petnajstimi članicami EU ter napredek e-storitev programa e-uprava.

CVI v tej študiji ocenjuje, da je Slovenija v pogledu e-uprave 1,8 % nad povprečjem EU-15. Povprečna vrednost uresničevanja e-storitev je na posebni lestvici, ki je bila razvita v te namene, v Sloveniji 71,2 %, v EU-15 pa 69,4 %. Na področju e-storitev za prebivalstvo je Slovenija boljša za 6,6 %, na področju e-storitev za gospodarstvo pa zaostaja za 3 %.

Tako je ob oceni septembra 2004 program e-uprave obsegal 292 e-storitev. Med njimi je 143 znanih projektov in jih je bilo septembra 51,75 % v izvajanju, 33,57 % pa že zaključenih (CVI 2004).

Skupek ocen delovanja e-uprave nam tako pokaže neenotno sliko, na podlagi katere si ne moremo ustvariti definitivnega mnenja o tem, kako kvalitetno dejansko potekajo procesi v e-upravi.

4.3 Ocena stanja iz SEP-2010

V SEP-21010 je zapisano, da je Slovenija na področju uresničevanja e-uprave dosegla velik napredek v primerjavi z drugimi državami EU. Zadnje meritve je marca 2005 objavila Evropska komisija. Meritve so bile opravljene v 25-ih državah EU ter Norveški, Islandiji in Švici. Rezultati raziskave vseh 28-ih držav so pokazali, da imajo najbolj razvite spletne storitve na Švedskem (89%) in v Avstriji (87%). Slovenija je na 15. mestu v primerjavi z vsemi 28 državami in med novimi članicami zaostaja zgolj za Estonijo. V primerjavi z EU-25 pa se Slovenija uvršča na 13. mesto in nad povprečje EU-25.

Občutno nad povprečje se Slovenija uvršča pri e-storitvah za državljane, kjer v skupini EU-25 dosega celo 6. mesto. Z upoštevanjem nadaljnjega trenda razvoja in rasti na tem področju je tako v SEP-2010 po obstoječi metodologiji EU pričakovana uvrstitev Slovenije v roku enega leta med prvih 10 držav EU-25. Višjo uvrstitev bo Slovenija dosegla predvsem na račun G2B storitev, kjer trenutno zaostaja, medtem ko je pri G2C storitvah že sedaj med vodilnimi. V prihodnje je sicer potrebno pričakovati spremembo obstoječe metodologije, kajti le-ta ne upošteva vseh vidikov e-uprave (npr. ne upošteva storitev G2G, ni enotnega nabora e-storitev pri vseh državah). Skladno s spremembami metodologije se bodo prilagodile tudi meritve v Sloveniji (SEP 2010, 2006).

5 SKLEP

Da je delež sodelujočih v deliberativnih procesih e-demokracije zanemarljiv, je bilo pričakovati. Poleg dejstva, da skoraj tretjina ljudi IKT ne zna, nima možnosti oziroma interesa uporabljati, je tu dejstvo, da je v Republiki Sloveniji uporaba e-storitev mišljena predvsem v smislu reprezentativnega modela. Digitalna ločnica, katere izkoreninjenje do leta 2010 predvideva i2010, bo tako prav gotov tudi po tem datumu ostala, pri čemer je Slovenija na povprečju Evropske unije ali celo malce nad njim. In ne glede na to, da Slovenija po raziskavah o razvitosti in razširjenosti e-poslovanja v javni upravi, v primerjavi z ostalimi članicami unije dosega dobre rezultate, je stanje precej slabše ko gre za uveljavljanje e-participativnih procesov.

Tako na neposredno e-demokracijo nanašajoči se cilji iz strategije, ki sicer v večji meri tako ali tako še niso izpolnjeni, razkrivajo, da ima oblast v mislih uporabo IKT predvsem kot orodja za pridobivanje informacij ter lažje in hitrejše upravljanje postopkov, medtem ko je deliberativna stran močno podhranjena. Prav tako zbrani podatki kažejo, da je zelo vprašljivo, ali so ti podatki sploh uporabljeni v postopku oblikovanja odločitve.

Center za elektronsko demokracijo na Inštitutu za ekologijo je v postopku javne obravnave besedila osnutka Akcijskega načrta e-uprave do leta 2010 podal obsežen seznam pripomb z namenom okrepiti vlogo določenih ciljev. Ministrstvo za javno upravo posredovanih pripomb v postopku javne obravnave ni upoštevalo, se je pa do njih vsebinsko opredelilo in navedlo razloge za zavrnitev. Poslane pripombe zainteresiranih javnosti, katere je bilo mogoče posredovati s pomočjo e-pošte, niso bile objavljene na državnem portalu E-uprava (Delakorda 2007).

Strategija e-uprave Republike Slovenije za obdobje 2006 do 2010 je sicer pretežno tehnični strateški dokument na področju razvoja e-uprave, ki skupaj s pripadajočim akcijskim načrtom skuša urejati predvsem tehnične predpogoje in kvalitativne vidike e-poslovanja javne uprave. Ker pa Slovenija nima sprejetega

kakršnega koli drugega dokumenta, ki bi se podrobneje posvečal e-demokraciji oziroma e-participaciji, pa jo moramo uporabiti tudi za presojo uspešnosti uvajanja tovrstnih procesov.

Pregled rezultatov analize Strategije e-uprave Republike Slovenije za obdobje 2006 do 2010 nam pokaže, da Strategija ne predvideva dodatnih aktivnosti na področju informiranja državljanov o možnostih e-demokracije; se ne posveča marginaliziranim in deprivilegiranim posameznikom in skupinam; ne konkretizira pobud na področju zmanjševanja digitalnega razkoraka (dostop, infrastruktura, znanje); predpostavlja sodelovanje državljanov le v prvih dveh fazah oblikovanja in izvajanja javnih politik (oblikovanje dnevnega reda in oblikovanje predloga); participacijo državljanov omejuje na informiranje in posvetovanje; se le bežno dotakne orodij e-demokracije; novim institucionalnim in procesnim pristopom in oblikam e-demokracije pa ne posveča nobene pozornosti. SEP-2010 tako ne izpolnjuje večine v analizi postavljenih kriterijev na področju e-demokracije.

O nadaljnjem razvoju e-demokracije tako v Sloveniji kot Evropski uniji lahko pravzaprav le ugibamo, saj je ob naštetih ugotovitvah jasno, da so cilji strategije na tem področju zelo ambiciozni in zvečine še neuresničeni. Poleg tega niti strategija, kaj šele volilna zakonodaja ne opredelujeta razvoja uporabe IKT, ki ima, roko na srce, pred praktično uporabo razrešiti še precej problemov.

Logičen začetek bi predstavljalo sprejetje strategije, ki bi formalizirala evolucijo e-demokracije s trenutnega stanja legalističnega modela demokracije, ki IKT uporablja samo za izboljšanje informiranosti in urejanje upravnih postopkov, v smer bolj participativnega modela demokracije, ki bi informiranost državljanov skušal nadgraditi s katerim od orodij, ki bolj spodbujajo participacijo državljanov in deliberacijo v demokratičnih procesih.

Neposredna demokracija se v povezavi s temi procesi pojavlja kot arhetipski ideal pravičnosti, vendar pa ne smemo zanemariti t.i. informacijskega deficita, ki je primarni predpogoj participativnih postopkov. Čeprav se »plebiscitizacija« odločanja kaže kot močan nadzornik nad državno oblastjo, je treba vedeti, da

se že pri dokaj omejenih poklicnih reprezentativnih skupinah (npr. državni zbor) pojavljajo težave z informiranostjo. Tako je pri splošni populaciji pričakovati, da bi se v takšnem primeru izoblikovali »mnenjski voditelji«, ki bi poenostavljali odločitve na raven, ki jo je volilno telo pripravljeno absorbirati, s tem pa bi se izpostavili kot nova, digitalna elita, ki bi namen uvedbe tovrstnega modela popolnoma iznakazila.

E-demokracija se ob pospešeni informacijski revoluciji vseh ostalih področij življenja prav gotovo kaže kot ena izmed perspektiv in ima kot takšna možnost rešiti nekaj težav, ki pestijo današnje zrele demokracije. Med temi sta gotovo višja legitimizacija oblikovanja mnenja, pospešitev procesa pridobivanja informacij tako zakonodajalca kot tudi državljanov.

Glavni pomislek, preden bi e-demokracijo jemali kot mesijansko odrešitev pa je treba poiskati v kritiki e-volitev. Problemi, ki se pri izvedbi le-teh pojavljajo, so sicer res novi (tehnološki), rešiti pa jih je potrebno na stari način – s postavitvijo natančnejših pravil in ohranitvijo zaupanja. Povedano drugače – e-demokracija lahko predstavlja kopico novih orodij in kanalov za izboljšanje sprejemanja odločitev, vendar pa ne pomeni nove oblike demokracije, temveč se bo inkorporirala v obstoječo družbeno ureditev.

6 LITERATURA

Anttiroikko, Ari Veiko in Ted Becker. 2000. *Global Perspective on Teledemocracy*. Dostopno prek: <http://www.uta.fi/~kuaran/becker.html> (12. september 2009).

Becker, Ted. 2000. *The Future of Teledemocracy*. London: Praeger.

Bobovnik, Andraž. 2008. *Digitalna demokracija v Sloveniji – analiza strategije e-uprave*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Brečko, Barbara N. 2009. *Eurostat 2008: Primerjava Slovenije z EU*. Dostopno prek: <http://www.ris.org/uploadi/editor/12386578151237816487rissurs23.3..pdf> (12. september 2009).

- - - 2009. *Uporaba interneta - primerjava RIS-SURS 2008*. Dostopno prek: <http://www.ris.org/uploadi/editor/12386578151237816487rissurs23.3..pdf> (12. september 2009).

Center vlade za informatiko. *Akcijski načrt e-uprave 2004, Povzetek izvajanja Akcijskega načrta do 14.9.2004*. Dostopno prek: http://e-uprava.gov.si/eud/e-uprava/povzetek_izvajanja_AN_200409.pdf (12. september 2009).

Cimolini, Črt. 2003. *Elektronska uprava v Sloveniji*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Clift, Steven. *Steven Clift's E-Democracy Resource Links*. Dostopno prek: <http://www.publicus.net/articles/edemresources.html> (12. september 2009).

Dahl, Robert A. 1956. *A Preface to Democratic Theory*. Chicago: University of Chicago Press.

Dahl, Robert, Ian Shapiro in Jose Antonio Cheibub. 2003. *The democracy sourcebook*. Cambridge: MIT Press.

Delakorda, Simon. 2002. *Elektronska okoljska demokracija*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

- - - 2007. *E-participacija v Akcijskem načrtu e-uprave do leta 2010*. Dostopno prek: <http://www.e-participacija.si/en/news/an-e-uprave-2010-2.html> (12. september 2009).

Evropska Komisija. 2000. *eEuropa 2005 Targets*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/2005/all_about/egovernment/index_en.htm#eEurope 2005 Targets (12. september 2009).

- - - 2005. *i2010 – Evropska informacijska družba za rast in zaposlovanje*. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0229:FIN:SL:DOC> (12. september 2009).

- - - 2009. *The European Commission's Digital Competitiveness Report*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/i2010/docs/annual_report/2009/sec_2009_1060_vol_2.pdf (12. september 2009).

Fotopoulos, Takis. 1997. *Towards An Inclusive Democracy*. London: Casell.

Grad, Franci, Andrej Lukšič in Saša Zagorc. 2003. *Študija izvedljivosti: Ustavno-pravni in politološki vidiki uvajanja e-volitev v Republiki Sloveniji*. Dostopno prek: <http://e-uprava.gov.si/eud/e-uprava/evolitve-priloga1.doc> (12. september 2009).

Grilj, Andrej. 2004. *E-demokracija*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Hacker, Kenneth in Jan van Dijk. 2000. *Digital Democracy: Issues of Theory and Practice*. London: Sage.

Hague, Barry N. in Brian D. Loader. 1999. *Digital Democracy: Discourse and Decision Making in the Information Age*. London: Routledge.

Held, David. 1989. *Modeli demokracije*. Ljubljana: KRT.

Kovačič, Matej in Jožko Škrablin. 2008. Problem internetnih volitev. *Teorija in praksa* 45 (1-2): 178-192.

Kunstelj, Mateja in Mirko Vintar. 2008. Zadovoljstvo s storitvami klicnega centra za pomoč uporabnikom državnega portala e-uprava. *Sodobna informatika* (4): 227-237.

Kvas, Barbara. 2006. *Elektronska demokracija v slovenskih občinah*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

- - - 2007. *Kaj prinaša Akcijski načrt e-uprave do leta 2010?* Dostopno prek: <http://www.e-demokracija.si/2007/02/19/kaj-prinasa-akcijski-nacrt-e-uprave-do-leta-2010/> (12. september 2009).

Lukšič, Andrej A. in Simon Delakorda. 2006. *Kako demokratizirati e-demokracijo na državnem portalu e-uprave?* Dostopno prek: http://www.e-participacija.si/files/kako_demokratizirati_e-demokracijo.pdf (12. september 2009).

Lukšič, Andrej A. in Tanja Oblak. 2003. *S poti v digitalno demokracijo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo. 2007. *Strategija razvoja informacijske družbe v Republiki Sloveniji*. Dostopno prek: [http://mid.gov.si/mid/mid.nsf/V/KE332AF03299A027FC1256CCC0042109C/\\$file/Strategija_RSvID_\(2003-02-13\).pdf](http://mid.gov.si/mid/mid.nsf/V/KE332AF03299A027FC1256CCC0042109C/$file/Strategija_RSvID_(2003-02-13).pdf) (12. september 2009).

Ober, Josiah. 1989. *Mass and elite in the democratic Athens*. Princeton: Princeton University Press.

Oblak, Tanja. 2003. *Izzivi e-demokracije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

OECD. 2003. *Promise and Problems of E-democracy: Challenges of Online Citizen Engagements*. Pariz: OECD.

OZN. 2008. *UN E-Government Survey 2008: From E-Government to Connected Governance*. Dostopno prek: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UN/UNPAN028607.pdf> (12. september 2009).

Sartori, Giovanni. 1987. *The Theory of Democracy Revisited*. New Jersey: Chatham House Publishers.

Schumpeter, Joseph. 1976. *Capitalism, Socialism and Democracy*. New York: Alen & Unwin.

Sruk, Vlado. 1995. *Leksikon politike*. Maribor: Obzorja.

Tebble, Adam James. 2003. Does Inclusion Require Democracy? *Political Studies* (53): 197-214.

Valicon in Iprom. 2009. *Splet 2.0 najprej osvojili mlajši uporabniki interneta*. Dostopno prek: <http://www.iprom.si/news/1591/25/Splet-2-0-najprej-osvojili-mlajsi-uporabniki-interneta.html> (12. september 2009).

Vehovar, Vasja. 2009. *Evalvacija stanja ter ukrepi za izboljšanje IKT pismenosti: Konkurenčnost Slovenije 2006-2013*. Dostopno prek: http://www.ris.org/uploadi/editor/12331382771231318499Porocilo_IKT_v5c.pdf (12. september 2009).

Vintar, Mirko, Mateja Kunstelj, Mitja Dečman, Tina Jukič, Darja Drnovšek in Barbara Grošelj. 2006. *Merjenje zadovoljstva uporabnikov e-uprave*. Dostopno prek: [http://www.fu.uni-lj.si/iiu/Clanki/MZS-eUprave-RazsirjeniPovzetekZaSplet-06\(4\).pdf](http://www.fu.uni-lj.si/iiu/Clanki/MZS-eUprave-RazsirjeniPovzetekZaSplet-06(4).pdf) (12. september 2009).

Young, Marion Iris. 2000. *Inclusion And Democracy*. New York: Oxford University Press.